

Johannes Josephus Hoffmann (1805-1878) keldergraf 228, vak C
Eerste Leidse hoogleraar Japans en Chinees

Personalialia

Geboren: 16 februari 1805 te Würzburg (Duitsland)

Zoon van: Adam Hoffmann en Margarete Gössmann

Ongehuwd

Overleden: 19 januari 1878 te Leiden

Begraven: 23 januari 1878

Samenvatting

Hoffmann wordt in 1805 in het Duitse Würzburg geboren. Hij gaat letteren studeren, maar houdt meer van het theater en is op dat gebied ook getalenteerd. Tussen zijn twintigste en vijfentwintigste jaar treedt hij op als zanger en acteur.

In 1830 komt er een totale ommekeer in zijn leven als hij Philipp von Siebold, Japankenner bij uitstek, ontmoet. Hij stopt met zijn optredens en vergezelt Von Siebold naar Leiden.

Hoffmann leert snel Maleis, Chinees en Japans, en heeft het plan om een Japanse grammatica en een woordenboek Japans-Duits te gaan samenstellen. Hij is een grote hulp voor Von Siebold bij diens uitgebreide beschrijving van *Nippon*, maar krijgt daarvoor niet de waardering, waarop hij recht meent hebben. Dit leidt tot verwijdering tussen beiden.

Von Siebold gaat terug naar Duitsland en Hoffmann blijft in Leiden, waar hij als vertaler Japans werkt voor de Nederlandse minister van koloniale zaken.

In 1855 wordt Hoffmann aan de Leidse universiteit benoemd tot hoogleraar Japans, Chinees en Koreaans. Deze talen heeft hij voornamelijk via woordenboeken geleerd. De komst van Japanse studenten in Leiden stelt hem in staat om ook de uitspraak van het Japans goed onder de knie te krijgen. Zo kan hij als tolk koning Willem III van dienst zijn als in 1862 een Japanse delegatie Nederland bezoekt.

Hoffmann krijgt het verzoek om een woordenboek Japans-Nederlands-Engels te maken. Hij besluit echter om eerst de Japanse grammatica afmaken. Dit wordt zijn meesterwerk, dat naast het Nederlands ook een Engelse en Duitse versie krijgt.

Vervolgens begint hij aan het woordenboek, maar kan dat zelf vanwege zijn slechter wordende gezondheid niet meer afmaken. Dat zal door Serrurier later worden voltooid. Op 19 januari 1878 komt Hoffmann te overlijden.

Portret Hoffmann

Volledige versie

Zijn jonge jaren

Johannes Josephus Hoffmann wordt op 16 februari 1805 in het Beierse Würzburg geboren als zoon van Adam Hoffmann, ambtenaar bij het gerechtshof, en Margarete Gössmann. Hij gaat in zijn woonplaats letteren studeren en is met name in Grieks en Latijn geïnteresseerd.

Lang duurt dat niet: Hoffmann houdt ook van toneel en muziek, en heeft een prachtige stem. Tussen 1825 en 1830 is hij als acteur en zanger werkzaam.

Kennismaking met Von Siebold

Op 17 juli 1830 heeft Hoffmann een toevallige ontmoeting, in het zuiden van Nederland, met de Duitse reiziger Philipp Franz von Siebold (1796-1866), eveneens in Würzburg geboren. Von Siebold heeft zeven jaren in Japan de flora en fauna bestudeerd, wat resulteerde in zijn meesterwerk *Flora Japonica*.

Hoffmann raakt gefascineerd door Von Siebold, stopt met het acteren en zingen en komt met hem naar Leiden. Hoffmann raakt geïnteresseerd in de Oosterse filologie. Om van Ko-Ching-Chang - een Chinees die Siebold heeft meegenomen naar Leiden - de Chinese taal te kunnen leren, maakt Hoffmann zich het Maleis eigen. Dit is namelijk de enige taal, behalve Chinees, die Ko-Ching-Chang kent.

Duitse postzegel met Von Siebold

Van deze Ko-Ching-Chang leert Hoffmann - via het Maleis - Chinees en met behulp van een Chinees-Japans woordenboek maakt hij zich tevens het Japans eigen. Omdat er in de Westerse wereld nauwelijks studiemateriaal is om Japans te leren, gaat Hoffmann een Japanse grammatica maken en een woordenboek Japans-Duits. Hoffmann is in staat om Von Siebolds *Flora Japonica* in het Japans te vertalen. De hoge kwaliteit hiervan trekt internationaal de aandacht.

Breuk met Von Siebold

Omdat Von Siebold geen Chinees en slechts een beetje Japans kent, schrijft Hoffmann grote delen van het *Nippon Archief* (de delen III, IV, V en VII), een archief voor de beschrijving van Japan. Alle credits voor dit werk gaan echter naar Von Siebold, waardoor de relatie tussen beiden bekoelt.

In 1846 keert Von Siebold vanuit Leiden terug naar Duitsland. Vanwege de verstoorde relatie gaat Hoffmann niet met hem mee. Dat betekent wel dat Hoffmanns financiële positie onzeker wordt.

Vertaler

Al sinds 1840 heeft Hoffmann contact met Stanislas Julien (1799-1873), hoogleraar sinologie te Parijs. Hoffmann wordt door hem uitgenodigd om naar Parijs te komen,

maar ziet daarvan af vanwege de onenigheid die hij heeft met Von Siebold, ook een vriend van Julien. Hoffmann treedt als vertaler Japans in dienst van Baud, de Nederlandse minister voor koloniale zaken.

Hij woont tussen 1849 en 1856 op de Hogewoerd 124 en daarna bij het gezin van dr. Sicherer, een leraar Duits aan het gymnasium en tevens lector aan de universiteit, op de Hooglandse Kerkgracht 23.

Hoogleraar in Leiden

Als hem in 1855 een baan wordt aangeboden als hoogleraar Chinees aan het King's College in Londen, biedt de Leidse universiteit hem een leerstoel Japans en Chinees aan. Hij accepteert deze laatste functie en is daarmee de eerste hoogleraar op dit gebied in Leiden.

In 1862 begeleidt Hoffmann een Japanse delegatie, die een bezoek aan Nederland brengt, waarbij hij optreedt als tolk voor koning Willem III. Ook helpt hij Japanse studenten die in Leiden komen studeren. Van hen leert Hoffmann de juiste intonatie van het gesproken Japans.

Hogewoerd 124

Japanse grammatica en woordenboek

A JAPANESE GRAMMAR

JOHANN JOSEPH HOFFMANN

In datzelfde jaar 1862 vraagt de minister van koloniale zaken aan Hoffmann om een woordenboek Japans-Nederlands-Engels te maken.

Hoffmann ziet daarvan af, want hij wil eerst een Japanse grammatica maken. Dit werk rondt hij in 1868 af, zowel in een Nederlandse versie (*Japanse spraakleer*) als in een Engelse versie (*Japanese grammar*). In 1877 verschijnt ook een Duitse versie (*Japannees Grammatik*).

Intussen werkt Hoffmann aan zijn Japans woordenboek, wat hijzelf niet kan afmaken vanwege de slechte gezondheid in zijn laatste levensjaren.

Deze dictionaire wordt later voltooid door de antropoloog Serrurier (eveneens op Groenesteeg begraven).

Zijn overlijden

De laatste tien jaar van zijn leven tobt Hoffmann met zijn gezondheid. Op 19 januari 1878 komt hij te Den Haag te overlijden. Vier dagen later wordt Hoffmann op de begraafplaats Groenesteeg begraven.

Het Leidsch Dagblad schrijft over hem:

Met leedwezen zal men vernemen dat hedenochtend alhier is overleden de heer dr. J.J. Hoffmann, buitengewoon hoogleeraar in de Chineesche en Japansche talen aan onze universiteit. Hij bereikte den ouderdom van bijna 73 jaar. De wetenschap verliest in hem een harer meest beroemde beoefenaars op het gebied van de Chineesche en Japansche letterkunde.

Z.M. de koning, zijne verdiende erkennende, begiftigde hem met het ridderkruis van de orde van den Nederlandsche Leeuw en hoezeer ze ook buitenlands werden gewaardeerd, blijkt behalve uit het lidmaatschap van onderscheidene buitenlandse geleerde genootschappen, ook uit de onderscheiding hem nog onlangs te beurt gevallen toen Z.M. de Koning van Saksen hem met het ridderkruis 1ste klasse van de orde van Albrecht den Moedigen vereerde.

Hoffmann was schrijver van verschillende gunstig bekende werken, waaronder vooral uitmunt zijne voor eenige jaren in het Hollandsch en Engesch verschenen "Japansche Spraakleer", die eenige jaren vroeger werd voorafgegaan door zijn "Proeve eener Japansche Spraakkunst" van Donker Curtius, toegelicht, verbeterd en met uitgebreide bijvoegselen vermeerderd en welke werd uitgegeven op last van den toenmalige minister van koloniën.

Heden overleed alhier, in den ouderdom van 72 jaren, de Weledel Hooggeleerde Heer Dr. J. J. HOFFMANN, buitengewoon Hoogleeraar in de Chineesche en Japansche talen, Ridder van de orde van den Nederlandschen Leeuw en Ridder eerste klasse van de Saksische Albrechtsorde, Lid van de Koninklijke Academie van Wetenschappen te Amsterdam en van andere binnen- en buitenlandsche geleerde Genootschappen.

LEIDEN, C. A. X. G. F. SICHERER,
19 Januari 1878. Executeur-Testamentair.

Overlijdensadvertentie (Leidsch Dagblad 21 januari 1878)

Zijn Chinese boekencollectie

Hoffmann bezat een grote collectie Chinese boeken, die na zijn overlijden zijn ondergebracht in de bibliotheek van de Leidse universiteit. Hij kan dus niet alleen beschouwd worden als de grondlegger van de sinologie en het Japans in Leiden, maar ook als die van de Chinese bibliotheek.

Eerbetoon

In 1855 wordt Hoffmann verkozen tot lid van de Koninklijke Academie van Wetenschappen. Daarnaast is hij Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en Ridder eerste klasse van de Saksische Abrechtsorde. Bovendien is hij lid van diverse internationale genootschappen, waaronder de Berlijnse Academie.

Zijn portret in de Senaatskamer van de Universiteit Leiden is het eerste dat Oost-Azië-expertise vertegenwoordigt. Het is vervaardigd door de Leidse kunstenares Eva de Visser. De achtergrond toont een fragment uit Hoffmanns *Japanse Spraakleer* uit 1868.

Portret Hoffmann in de Senaatskamer

Studenten Japans zorgen er tot op de dag vandaag voor, dat er vrijwel regelmatig een versiering op zijn graf staat; ze zetten dan iets neer of steken wierookstokjes aan.

Het graf van Hoffmann

Bronnen

Lodewijk Kallenberg: *Leidse Glorie - Rondleiding over de historische begraafplaats Groenesteeg*, Leiden, 2013.

Pieter Nicolaas Kuiper: *The Early Dutch Sinologists : a study of their training in Holland and China, and their functions in the Netherlands Indies (1854-1900)*, Uitgeverij Brill, 2016.

Auteur

Kallenberg (september 2018)